

megoldotta a kínai írásjelek eredményes be- és kivitelt, valamint számítógépes kezelését; ma már csak választani kell közülük. A kínai államtanács 1979-ben jóváhagyta az írásjelek 16 bitből álló, szabványosított bináris sorát, így ma már a rendszerekben belül lehet kombinálni a kínai és az alfanumerikus jeleket, ami megkönnyíti a könyvtárközi és nemzetközi hálózatszervezést.

Osztályozási rendszerek

Kínában különféle osztályozási rendszerek léteznek, s kettő közülük meglehetősen elterjedt: az egyiket a Kínai Tudományos Akadémia, a másikat a pekingi Nemzeti Könyvtár fejlesztette ki; az utóbbit főleg az egyetemi könyvtárak használják. Egyelőre nem alkalmazzák az ISBN-t, az ISSN-t, a Dewey-féle tizedes osztályozást vagy a Kongresszusi Könyvtár azonosító számát (Library of Congress Call Number = LCCN), de lassú mozgás mutatkozik ebben az irányban is, pl. az ISSN bevezetése felé. Kína osztályozási rendszerei nem megfelelőek, elavultak, s szükség van a reformjukra. A jövőbeli változtatásokat a megfelelő konvertálási szoftver ki-fejlesztésével kell bevezetni.

A távközlési hálózat

Igen elmaradt állapotban van az ország távközlési hálózata, ezért a modernizálási tervekben első helyen áll ennek fejlesztése. A hardver és a szoftver egyaránt szükséges egy megbízható távközlési hálózathoz. Kínának nem kell végigjárnia a nyugati utat, fáradságosan kiépítve a földi összeköttetési vonalakat, hanem mindjárt beléphet a világot átfogó információs rendszerbe a műholdas kommunikációs technológia alkalmazásával. Reális lehetőség van arra, hogy hozzáfogjon egy országos távadatközlési

hálózat kiépítésének megtervezéséhez automatizált könyvtárainak összekötése érdekében. A tervezési fázisokra és a hálózati modellekre bőséges nyugati tapasztalatok állnak rendelkezésre. Élhet a nemzetközi szabványokkal is, amelyek a különféle nyugati típusú számítógépek között biztosítják a kompatibilitást.

Összefoglalás

Eljön az a nap, amikor az egyes amerikai könyvtárak online kapcsolatban lesznek Pekinggel, Tokióval, Párizssal, Londonnal. Az elektronikus információ trendjei világosan erre mutatnak, s Kína is hozzájárult a munkához. Technikai szempontból a legfontosabb a szabványok kompatibilitása: ha nincs megegyezés az alkalmazandó kommunikációs módszerekben, nincs kommunikáció. Kína részt is vesz az ISO tevékenységében, s nincs akadály, hogy alkalmazza a nemzetközi szabványokat. A kínai könyvtárosoknak túl kell lépniük a ma még kissé körülhatárolt automatizálási elképzeléseiken, s teljesen integrált könyvtárgépesítési rendszerekben kell gondolkodniuk, amelyek egyaránt kiterjednek az állomány kezelésére, az olvasóknak nyújtott szolgáltatásokra és a könyvtári "háztartási" feladatokra. Ha ez megtörtént, akkor kezdenek meg a hálózatszervezést. S ekkor jön el az ideje annak, hogy először egyes amerikai központok elektronikus úton "táv-kézfogással" üdvözlőjké kínai partnereiket, majd az amerikai hálózatok révén a központokon keresztül a helyi könyvtárak is online kapcsolatba léphessenek Pekinggel.

/MAIER, J. H.: Library automation in the People's Republic of China. = Information Technology and Libraries, 5. köt. 2. sz. 1985. p. 106–111./

(Papp István)

Tezauruszok és osztályozó rendszerek a Kínai Népköztársaságban

A kínai tezaurusz

A munkálatokat a kínai tezaurusz létrehozására 1975-ben 27 könyvtár és tájékoztatói központ részvételével, mintegy 1000 szakértő közreműködésével kezdték meg. Az előre meghatározott szakterületek kifejezéseinek szótári anyagát több mint

kétévi munka során gyűjtötték össze, és 1979-ben ki is adták. Ez a szótár felölelte a tudományok és alkalmazott tudományok minden területét. Megközelítőleg 109 000 kifejezést tartalmaz (ebből 91 200 preferált kifejezés).

A tezaurusz három kötetből áll. Az 1. kötet a társadalom- és humán tudományok, a 2. kötet a ter-

mészettudományok és alkalmazott tudományok szóanyagát, a 3. kötet pedig a közigazgatási egységek, földrajzi területek, szervezetek és intézmények neveit tartalmazza, valamint jelentős személyek neveinek szótáraiból áll.

A kínai tezauszus célja, hogy általános tezauszus legyen átfogó tárgykörökkel a kínai könyvtárak hálózata számára, továbbá segítse elő szakterületi tezauszok (vagy mikrotezauszok) kialakítását a speciális információs központok számára. Az országos számítógépes információkereső rendszer általános és speciális igényeinek kielégítése is feladata. Mivel ennek kialakítása hosszabb időt vesz igénybe, a tezauszus a kézi keresési rendszerekre is tekintettel van. Továbbá célja minden lehetséges használói igény kielégítése, így betűrendes tárgymutatók kiadásához, kartotékkatalógusok készítéséhez, koordinált indexekhez és számítógépes keresőrendszerekhez egyaránt alkalmazható. Kínában jelenleg az osztályozó rendszerek játsszák a fő szerepet a visszakereséshez. Éppen ezért szükséges, hogy az osztályozás és a tezausz(ok) közötti kapcsolatnak nagy figyelmet szenteljenek. A két módszernek egymást inkább ki kell egészítenie, semmint egyiknek a másik helyébe lépni.

A kínai tezauszus más tezauszusokkal összehasonlítva lényegesen több kifejezést tartalmaz és a diszciplínák szélesebb körét öleli fel. Szerkesztői a tezauszuskészítés új módszereinek kialakítását kísérelték meg. A tezauszust átdolgozott formában a *Kínai Népköztársaság Szabványügyi Hivatala* 1980-ban állami szabványként elfogadta.

A tanulmány fő vonalaiban ismerteti a tezauszus összeállításának alapelveit a szóalakok, címszavak stb. tekintetében. Így pl. lehetőleg főnevet vagy gerundiumot használnak, a közvetlen címszó előnyt élvez az invertálttal szemben stb. Ha a szónak két jelentése lehet, vagy ha az félreérthető, zárójelbe tett minősítőt illesztenek hozzá, mely a kifejezés részének tekintendő. Ha a zárójelezett minősítő sem elegendő, magyarázó jegyzetet is alkalmaznak, ez azonban már nem része a terminusnak. Meghatározzák a szinonimák vagy alternatíván használatos kifejezések, rövidítések, kváziszinonimák stb. kezelésének szabályait. Sok esetben egy általános fogalom helyettesít több megkülönböztetett specifikus fogalmat, nyilvánvalóan a keresés teljessége céljából. Számos esetben utalnak a preferált terminusra azon kifejezések esetében, amelyeket az indexelésnél és a keresésnél nem lehet használni. A kínai tezauszusban a kifejezések 16%-a nem preferált (tiltott kifejezés), ami sokkal kevesebb, mint általában a nyugati tezauszokban. Ezt az arányt a következő kiadásban módosítani fogják. A tezauszus általános indexelési szabályzata megengedi azonosítóként a tu-

lajdonnevek eredeti alakjukban való használatát, minthogy mindezeket az ellenőrzött szótár nem tartalmazhatja.

A legsúlyosabb problémát a prekoordináció jelentette. Ez nagyobb mérvű, mint ahogy azt az ISO 2788 szabványajánlás tartalmazza, tehát több mint 60%-os. A prekoordinált kifejezések gyakoribb használatának három oka van: 1. a kínai nyelv sajátosságai, 2. a történelmi múlt és a jelen fejlődés tükrözésének szükségessége, 3. nagyobb figyelmet kellett fordítani a kézi keresőrendszerekre.

Egyébként a kínai tezauszus szerkezete nagyon hasonlít az angol tezauszusokéra. A deskriptorok betűrendes szótárában a kapcsolódó fogalmakat utalások hálózata fogja össze. A fogalmak közötti kapcsolatok felismerését segíti a tárgyi kategóriák mutatója, a hierarchikus index és a kétnyelvű angol–kínai index. Az egyenértékű fogalmak közötti utalásokon kívül a hierarchikus relációk általános-specifikus kölcsönös jelölése is szerepet kapott, amelyben érvényesül az osztályba sorolás (hierarchia logikai értelemben), a topológiai bennfoglaltság (a tudományterületek közötti viszony) és az egész–rész viszony is.

A kínai tezauszusnak 3707 deskriptorcsaládja van; ezekbe tartozik a szótárban szereplő deskriptorok 80%-a. A legkisebb családban 2, a legnagyobbban több mint 2000 kifejezés található. Néhány családban 9 hierarchiaszint is található, de a legkisebbekben csak kettő.

A tanulmány több táblázatban mutatja be a kínai tezauszus tárgyköreit, azok számadatait és néhány jellemző példát hoz. Röviden szót ejt más, használatban lévő tezauszusról is.

A *Kínai Népi Egyetem* 1953-ban kiadott könyvtári osztályozási rendszerének negyedik kiadása is megjelent. Ennek 17 nagy osztálya van: 1. rész: *Általános tudományok* (2 osztály); 2. rész: *Társadalomtudományok* (10 osztály); 3. rész: *Természettudományok* (4 osztály); 4. rész: *Általános művek* (1 osztály). A rendszernek 9 segéd táblázata és betűrendes tárgymutatója van. Csak egy könyvtár használatára készült, de 1949–1956 között alapított sok más könyvtár is átvette. 1956. április 1. óta a rendszer szakjelzetét minden könyv hátsó borítójára rányomják.

A *Kínai Tudományos Akadémia Könyvtárának* osztályozási rendszerét 1954 és 1958 között fejlesztették ki, és több évi revízió után, 1979-ben jelent meg a második kiadása. Ez a tudományokat öt nagy csoportba és 25 főosztályba sorolja. A főosztályokat 00-tól 99-ig terjedő kétjegyű számokkal jelöli; a második számjegy után pont áll, s a további bontás decimális. Számos segéd táblázata is van. A betűrendes tárgymutató 1980-ban jelent meg. A rendszert

főként az akadémiai hálózat könyvtárai használják, de közművelődési és felsőoktatási könyvtárakban is megtalálható.

A legszélesebb körben a *Kínai Könyvtári Osztályozást* használják, amelyet 1975-ben adtak ki, majd második korszerűsített kiadása 1980-ban látott napvilágot; harmadik revideált kiadása előkészítés alatt áll. A táblázatai kidolgozásában a pekingi könyvtár szakértőin kívül 35 más könyvtár és könyvtáros iskola vett részt. Ugyanebben az időben egy részletesebb változata is elkészült (*Kínai Dokumentációs Osztályozás*), s egy rövidített változata is forgalomba került. A Kínai Könyvtári Osztályozás előkészületben lévő harmadik kiadását kínai állami szabványnak szánják. Lényegében enumeratív jellegű osztályozási rendszer, de számos flexibilis és szintetikus lehetőséggel. 22 főosztálya 5 nagy fejezetben helyez-

kedik el. (Ezeket a tanulmány közli.) A főosztályokat A/Z betűkkel jelölik. (A latin betűs főosztályok közül pl. a T betű a technológia osztályának jele; a második betűjel a diszciplinát jelöli, pl. TP automatizálás, számítástechnika.) A második kiadás 25 000 tételt tartalmaz. (A rövidített táblázat csak 3000-et, de a Kínai Dokumentációs Osztályozás 40 000 tételt.) Az osztályozási rendszer a clusterezés lehetőségével is él, amelyben *Brown* osztályozásának (Subject Classification) hatása is felismerhető.

/ZENG, L.: *An introduction to thesauri and classification systems in the People's Republic of China. = International Classification*, 13. köt. 1. sz. 1986. p. 24–28./

(Babiczy Béla)

Felhívjuk olvasóink szíves figyelmét, hogy az alább ismertetett cikkben folyóiratunk, a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* is szerepel, az online információkeresés vezető folyóiratai közé sorolva.

— A szerk.

A Lotus 1–2–3 program online keresési eredményeinek grafikus ábrázolása

A Lotus 1–2–3 program alkalmas online megkeresett adatokból grafikonok szerkesztésére, mikroszámítógép segítségével. A nyers adatokat a program ún. *letöltött* (downloaded) online keresési eredményekből veszi ki úgy, hogy a szöveges állományokat a program közvetlenül saját adatlapjára viszi be. (A letöltés azt jelenti, hogy a távoli számítógépeken tárolt nagy adatbázisok egyes részleteit saját mikroszámítógépünkbe "töltjük át", hogy ott manipulálhassuk őket, jelen esetben grafikonokat készítsünk a letöltött állományokból.)

A grafikonkészítéshez három lépés szükséges. Az első az *adatbázis meghatározott szempontok szerinti részeinek letöltése saját állományba*. A következő lépés a *letöltött állomány definiálása és bevitel* a Lotus 1–2–3 adatlapra, amely a képernyőn kívánság szerint javítható, szerkeszthető. A harmadik lépés az *adatlapokon levő állományból grafikonok szerkesztése*, melynek során a felhasználó választhatja meg — egy menü segítségével —, hogy mely adatok között kíván grafikus összefüggést ábrázolni.

A módszer bibliometriai alkalmazása

Gyakran felmerülő kérdés, hogy valamely szakterületen melyek a legfontosabb folyóiratok. Erre a feladatra olyan online keresést célszerű elvégezni, amelynek eredménye az adott szakterületen publikált cikkek száma folyóiratonként. Ha ez megvan, akkor a Lotus 1–2–3 programmal előállítható az elosztási görbe. Ez olyan görbe, amelynek vízszintes tengelyén ábrázolhatók a *folyóiratok neve vagy évfolyamai*, a függőleges tengelyén pedig a *publikált cikkek száma*, de mód van *folyóirat-rangsorok* felállítására is.

Az Európai Ürkutatási Ügynökség (ESA) online információszolgáltató rendszerében, az ESA/IRS-ben létezik egy speciális parancs, amely automatikusan megadja a keresőszavak előfordulási gyakoriságát az egyes rekordokban. Ezt ZOOM parancsnak nevezik, amely tetszőleges adatmezőre alkalmazható a rekordon belül, az adatmező tartalma gyakorisági rangsorának előállítására. Alkalmas például